

Συζητήστε μεταξύ σας για τα πλεονεκτήματα της συνάντησης των τριών ηπείρων στον ελλαδικό χώρο και εξηγήστε γιατί η χώρα μας θεωρείται «σταυροδρόμι λαών και πολιτισμών». Κατόπιν ανακοινώστε τα συμπεράσματά σας στους άλλους συμμαθητές σας.

Ας σκεφτούμε μαζί αν αυτή η συνάντηση τόσων λαών στην περιοχή μας παρουσιάζει και ορισμένα μειονεκτήματα.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Χερσόνησος: ένα μεγάλο κομμάτι ξηράς που εισχωρεί στη θάλασσα και βρέχεται από τις τρεις πλευρές του.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας ερευνήσουμε στην περιοχή που ζούμε ποια στοιχεία από τη γλώσσα μας, τη λαϊκή τέχνη, τη μουσική, την αρχιτεκτονική, τη μαγειρική ή άλλα μαρτυρούν τη συνάντηση διαφορετικών πολιτισμών στον ελλαδικό χώρο.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Η Ελλάδα, το σταυροδρόμι των τριών ηπείρων

Η ελληνική θάλασσα δεν είναι τόπος που ψαρεύουνε τόνους και σαρδέλες, είναι ο δρόμος των ανταλλαγών με τους άλλους ανθρώπους, το ταξίδι στη χώρα των μεγάλων καλλιτεχνικών έργων και των εκπληκτικών εφευρέσεων, το ταξίδι του σιταριού που βλασταίνει πυκνό στις απέραντες πεδιάδες, του χρυσού που κείτεται στη γη και μέσα στα ποτάμια, το ταξίδι στη χώρα των θαυμάτων με μόνη πυξίδα το νυχτερινό χάρτη των άστρων... Η Μεσόγειος είναι λίμνη Ελληνική με γνώριμους δρόμους. Οι πολιτείες αραδιασμένες ένα γύρω στις ακτές της μοιάζουν «σα βατράχια γύρω από ένα βάλτο», λέει ο Πλάτωνας...

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, Αντρέ Μπανάρ, Α΄ τόμος, σελ 30

Οι ακτές της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ❖ να περιγράψετε τον οριζόντιο διαμελισμό της Ελλάδας
- ❖ να βρίσκετε στο χάρτη τα ακρωτήρια, τις χερσονήσους, τους κόλπους, τους πορθμούς και τους ισθμούς της Ελλάδας

Εικόνα 8.1: Κεφαλλονιά, Άσσος

«να ταξιδεύουν στον αγέρα τα νησιάκια,
οι κάβοι, τ' ακρογιάλια σαν μεταξένιοι
αχνοί και με τους γλάρους συνοδιά
κάποτ' ένα καράβι ν' ανοίγουν να το
πάρουν οι ουρανοί...»

Κ. Βάρναλης

Εικόνα 8.2: Σάμος, Βαθύ

Εικόνα 8.3: Γερολιμένας,
παραθαλάσσιος οικισμός της Λακωνίας

Αν ένας ταξιδιώτης έκανε με πλοίο τον περίπλου της Ελλάδας ξεκινώντας από την Αλεξανδρούπολη και φθάνοντας στην Κέρκυρα, θα φωτογράφιζε μια τεράστια ποικιλία μαγευτικών ακτογραφικών στοιχείων: **χερσονήσους, κόλπους, όρμους, ακρωτήρια, πορθμούς, ισθμούς,...**

Είστε εσείς αυτοί οι ταξιδιώτες. Για ποια ακτογραφικά στοιχεία θα μας μιλήσετε; Για να βοηθηθείτε, κοιτάξτε το γεωμορφολογικό χάρτη της Ελλάδας.

Βρες στο χάρτη της Ελλάδας σε ποια πελάγη βρίσκονται τα παρακάτω ακτογραφικά στοιχεία

Χερσόνησοι: Σιθωνίας, Κασσάνδρας, Αγίου Όρους ή Άθω, Μαγνησίας, Αττικής, Αργολίδας, Ταϊγέτου

Κόλποι: Θερμαϊκός, Λακωνικός, Αμβρακικός, Σαρωνικός, Πατραϊκός, Κορινθιακός, Καβάλας, Στρυμονικός, Αλμυρού

Ακρωτήρια: Μαλέας, Άκτιο, Ταίναρο, Καφηρέας, Σούνιο, Δρέπανο, Ακρίτας

Πορθμοί: Ευρίπου, Πρέβεζας, Ρίου

Ισθμός: Κορίνθου

Εικόνα 8. 4: Η Διώρυγα της Κορίνθου

Από την αρχαιότητα ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος είχε σκεφτεί να «κόψει» το κομμάτι γης (τον **ισθμό**) που εμπόδιζε την πλεύση των πλοίων από τον Κορινθιακό στο Σαρωνικό Κόλπο.

Στους νεώτερους χρόνους ο Ιωάννης Καποδίστριας σκέφτηκε να πραγματοποιήσει τη διόρυξη (να κατασκευάσει **διώρυγα**), αλλά το οικονομικό κόστος ήταν απαγορευτικό για ένα τέτοιο εγχείρημα.

Πολύ αργότερα, η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην υλοποίηση του έργου, το οποίο ξεκίνησε το Μάρτιο του 1882. Το έργο ανέλαβε ο Ούγγρος στρατηγός Τυρ. Τα εγκαίνια της Διώρυγας της Κορίνθου έγιναν στις 25 Ιουλίου 1893.

Η ακτογραμμή της χώρας μας παρουσιάζει μια μεγάλη εναλλαγή από κρημνών ακτών, αμμουδερών παραλιών, μικρών και μεγάλων χερσονήσων, μαγευτικών όρμων, κόλπων, καθώς και μικρών και μεγάλων νησιών. Άλλωστε ολόκληρη η Ελλάδα είναι ένα ακτογραφικό στοιχείο, είναι το «ακρωτήριο» της Βαλκανικής χερσονήσου (της χερσονήσου του Αίμου).

Το σύνολο των ακτογραφικών στοιχείων της χώρας μας αποτελεί τον οριζόντιο διαμελισμό της και επειδή παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία μορφών, η χώρα μας έχει πολύ μεγάλο μήκος ακτών.

Ας κάνουμε τον περίπλου της Πελοποννήσου με τη βοήθεια του χάρτη της Ελλάδας και ας σημειώσουμε τους κόλπους, στους οποίους θα δέσουμε το σκάφος μας. Επίσης, ας βρούμε και τα ακρωτήρια, που πρέπει να προσέξουμε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μας.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Ακρωτήριο: το άκρο ενός τμήματος της ξηράς που εισχωρεί μέσα στη θάλασσα

Ακτογραμμή: γραμμή, κατά μήκος της οποίας συναντώνται η ξηρά και η θάλασσα

Ακτογραφικά στοιχεία: οι διάφορες μορφές που παρουσιάζουν οι ακτές ενός τόπου, όπως οι κόλποι, οι χερσόνησοι, τα ακρωτήρια, οι πορθμοί, οι ισθμοί, τα νησιά κ.ά.

Διώρυγα: μεγάλο τεχνητό κανάλι που ενώνει δύο θάλασσες ή λίμνες ή ποταμούς

Ισθμός: στενή λωρίδα ξηράς που ενώνει δύο στεριές και χωρίζει δύο θάλασσες

Κόλπος: τμήμα θάλασσας που εισχωρεί μέσα στην ξηρά

Όρμος: μικρός σε έκταση κόλπος

Πορθμός: ένα κομμάτι θάλασσας που χωρίζει δύο ξηρές και ενώνει δύο θάλασσες

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας χωριστούμε σε δύο ομάδες, για να φτιάξουμε δύο θεματικά κολάζ με φωτογραφίες. Η πρώτη ομάδα θα φτιάξει ένα κολάζ με χαρακτηριστικές παραλίες και απόκρημνες ακτές. Η δεύτερη ομάδα ένα κολάζ με φωτογραφίες και κείμενα που δείχνουν τη σχέση της θάλασσας με την ελληνική μυθολογία.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Γιατί ονομάστηκε Βαλκανική η χερσόνησος

Τον Αίμο, την οροσειρά που δεσπόζει βόρεια της χερσονήσου, την εποχή της Τουρκοκρατίας, οι Τούρκοι τον ονόμαζαν «ΜΠΑΛΚΑΝ», που στη γλώσσα τους σημαίνει «δασωμένο βουνό».

Έτσι η χερσόνησος από χερσόνησος του Αίμου επικράτησε να λέγεται Βαλκανική χερσόνησος.

Οι συγγραφείς

Οι θάλασσες της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- τα πελάγη της Ελλάδας
- να σχεδιάζετε το χάρτη της Ελλάδας και να σημειώνετε τις γνωστότερες θάλασσες

Εικόνα 9.1: Νησιωτικό τοπίο

Μερικοί αναφέρουν ότι το Ιόνιο πέλαγος πήρε το όνομά του από τον αρχαίο βασιλιά Ίωνα. Τι λένε οι δικές σου πηγές πληροφόρησης;

Η χώρα μας, όπως είδαμε και στα προηγούμενα μαθήματα, είναι μια χερσόνησος, που βρέχεται από το Αιγαίο, το Ιόνιο και το Λιβικό πέλαγος, τα οποία είναι τμήματα της Μεσογείου θάλασσας.

Το Αιγαίο είναι μια κλειστή θάλασσα, που βρίσκεται ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία, είναι αρκετά ρηχή, ενώ το Ιόνιο πέλαγος είναι ανοικτό προς τα νότια και δυτικά. Στα νότια του Ιονίου πελάγους και δυτικά από το ακρωτήριο Ταίναρο βρίσκεται το σημείο, όπου έχει εντοπιστεί το μεγαλύτερο βάθος της Μεσογείου (Φρέαρ των Οινουσσών, 5.090 μ.). Το Λιβικό πέλαγος απλώνεται ανάμεσα στην Κρήτη και στην Αφρική.

Ας συζητήσουμε για το όνομα του Αιγαίου πελάγους. Η επιστροφή του Θησέα από την Κρήτη σμάδεψε την ονομασία της θάλασσας αυτής.

Οι κάτοικοι της νησιωτικής Ελλάδας έδωσαν διαφορετικά ονόματα σε τμήματα του Αιγαίου θέλοντας ίσως να μιλήσουν για τη δική τους θάλασσα, τη θάλασσα που έβρεχε τα νησιά τους. Έτσι έχουμε το Κρητικό, το Καρπάθιο, το Ικάριο, το Μυρτώο και το Θρακικό πέλαγος.

Κεφάλαιο 9ο

Εικόνα 9.2: Πολιτικός χάρτης της Ελλάδας

Παρατηρήστε τον παραπάνω πολιτικό χάρτη της Ελλάδας και βρείτε ποιοι κόλποι βρίσκονται στο Αιγαίο και ποιοι στο Ιόνιο πέλαγος.

Σαν βγήκε πάνω στον αφρό, πιο πέρα κολυμπούσε προς τη στεριά κοιτάζοντας, αν θ' αντικρίσει κάπου ακρογιαλιά απαλόστρωτη και σφαλιστό λιμάνι.

Σε ποταμού γοργότρεχου σαν ήρθε κολυμπώντας το στόμα, ο τόπος βολικός του φάνηκε πως ήταν, αμμουδερός κι απάνεμος...

Ομήρου Οδύσσεια, ραψωδία ε'
(μετ. Ζ. Σιδέρη)

Εσέ ζητούν οι θάλασσες, για να μπορούν να υψώνουν

το κύμα τους σαν ύμνο λευτεριάς,
για να φλοισβίζουνε πλάι στους ξανθούς για-
λους με το σουραύλι τους γλυκό τραγούδι,
για χορούς και για τραγούδια...

Ποίημα «Εσέ ζητούν, Ειρήνη»
(Θεοδόσης Πιερίδης)

Οι Έλληνες είμαστε άρρηκτα δεμένοι με τις θάλασσές μας. Η καθημερινή μας ζωή είναι γεμάτη από χαρές και λύπες που μας δίνουν τα ελληνικά πελάγη. Η μούσα τα τραγούδησε, οί Έλληνες ποιητές, από τον Όμηρο μέχρι τον σημερινό Θεοδόση Πιερίδα, τα ύμνησαν. Όλος ο λαός μας μιλά για τα καταγάλανα νερά που καθόρισαν την πορεία της φυλής μας.

Θάλασσα, θάλασσα και αλμυρό νερό, θαλασσάκι μου,
μη τους θαλασσοδέρνεις, θαλασσάκι μου και φέρε το πουλάκι μου.
Θάλασσα κι αλμυρό νερό, να σε ξεχάσω δεν μπορώ.
Ροδόσταμο να γίνεσαι την πόρτα τους να ραίνεις,
θαλασσάκι μου και φέρε το πουλάκι μου.

Δημοτικό τραγούδι

Γεωγραφικό ζήλωσάριο

Οριζόντιος διαμελισμός: το σύνολο των στοιχείων που διαμορφώνουν το σχήμα των ακτών (χερσόνησοι, ακρωτήρια, κόλποι κ.λπ.)

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας φτιάξουμε με πλαστελίνη ανάγλυφο χάρτη της Ελλάδας, όπου με σημαίες θα δηλώνονται οι καθαρές θάλασσες. Με τη βοήθεια της δασκάλας ή του δασκάλου μας θα αντλήσουμε πληροφορίες από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσιών Έργων)

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Ένα ξεχωριστό ακτογραφικό στοιχείο: Η χερσόνησος του Άθω

«Μία από τις τρεις χερσονήσους της Χαλκιδικής είναι κι εκείνη του Άθω, που ξεχωρίζει ως προπύργιο του Χριστιανισμού και θεματοφύλακας της ορθόδοξης παράδοσής μας. Εκεί τα τόσα μοναστήρια, τα σπαρμένα στο «περιβόλι της Παναγιάς», διασφαλίζουν το άβατο και υπόσχονται στη Δέσποινα ότι θα είναι πάντα η μοναδική γυναίκα, που θα κάνει τον περίπατό της σ' εκείνα τα γαληνεμένα μονοπάτια και τις πράσινες πλαγιές...»

Οι συγγραφείς

Μεγάλα νησιωτικά συμπλέγματα και νησιά της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ❖ για τα μεγάλα ελληνικά νησιά και νησιωτικά συμπλέγματα
- ❖ σε ποια πελάγη βρίσκονται τα μεγάλα νησιά και νησιωτικά συμπλέγματα

Εικόνα 10.1: Ύδρα

Θα πάμε στη Φολέγανδρο,
στις Σπέτσες και στην Ύδρα,
πιο ομορφότερα νησιά
στα μάτια μου δεν είδα...

Νησιώτικο τραγούδι

Εικόνα 10.2: Μύκονος

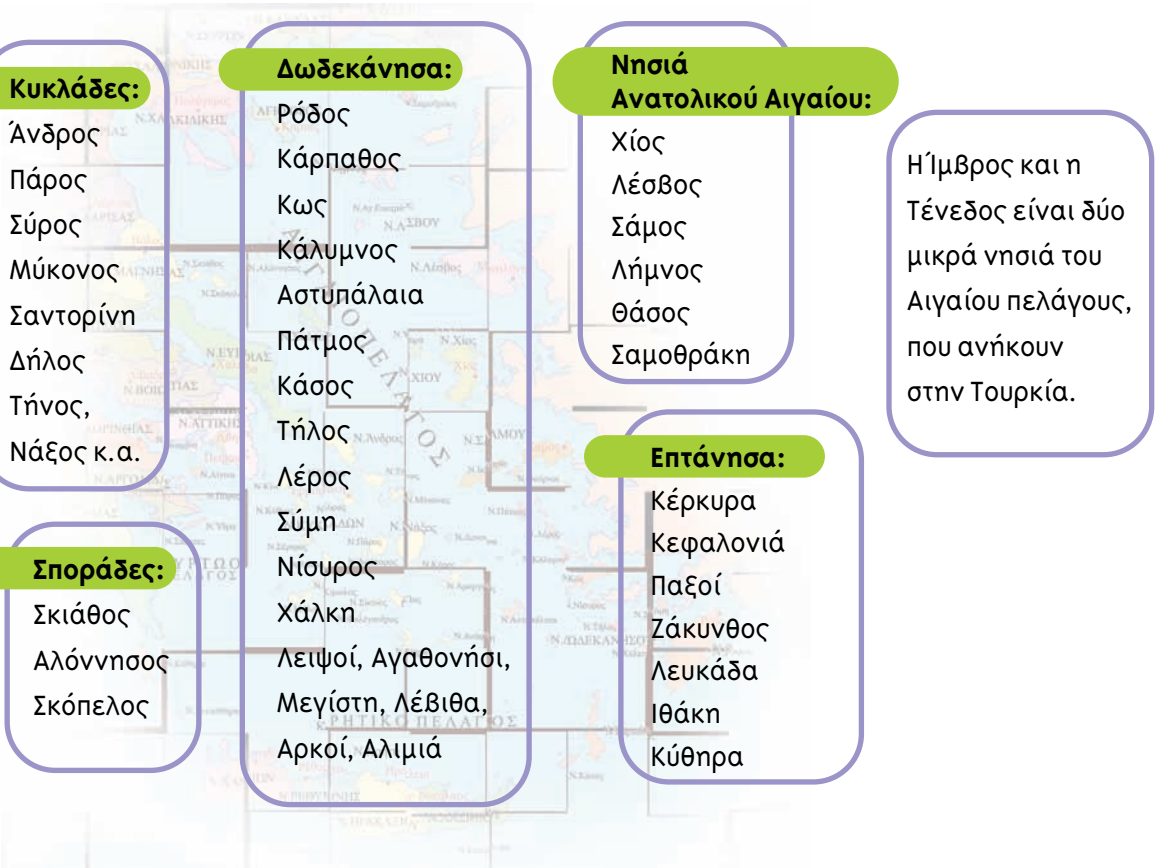
Εικόνα 10.3: Σπέτσες

Παρατηρώντας τις εικόνες 10.1, 10.2, 10.3 ας αναφέρουμε μερικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα νησιά μας.

Χρησιμοποιήστε το γεωμορφολογικό χάρτη της Ελλάδας, για να βρείτε τα μεγαλύτερα ελληνικά νησιά.

Ομάδες νησιών που βρίσκονται στην ίδια θαλάσσια περιοχή συνιστούν ένα **νησιωτικό σύμπλεγμα**. Τα κυριότερα νησιωτικά συμπλέγματα της Ελλάδας είναι: οι Κυκλάδες, οι Σποράδες, τα Δωδεκάνησα, τα Επτάνησα και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

Κυκλάδες:

- Άνδρος
- Πάρος
- Σύρος
- Μύκονος
- Σαντορίνη
- Δήλος
- Τήνος,
- Νάξος κ.α.

Δωδεκάνησα:

- Ρόδος
- Κάρπαθος
- Κως
- Κάλυμνος
- Αστιπάλαια
- Πάτμος
- Κάσος
- Τήλος
- Λέρος
- Σύμη
- Νίσυρος
- Χάλκη
- Λειψοί, Αγαθονήσι,
- Μεγίστη, Λέβιθα,
- Αρκοί, Αλιμιά

Νησιά Ανατολικού Αιγαίου:

- Χίος
- Λέσβος
- Σάμος
- Λήμνος
- Θάσος
- Σαμοθράκη

Ηΐμβρος και η Τένεδος είναι δύο μικρά νησιά του Αιγαίου πελάγους, που ανήκουν στην Τουρκία.

Επτάνησα:

- Κέρκυρα
- Κεφαλονιά
- Παξοί
- Ζάκυνθος
- Λευκάδα
- Ιθάκη
- Κύθηρα

Βρες στο χάρτη σε ποιο πέλαγος ανήκει το κάθε νησιωτικό σύμπλεγμα.

Ορισμένα νησιά της χώρας μας, όπως η Σαντορίνη, η Μήλος, η Νίσυρος, δημιουργήθηκαν από εκρήξεις ηφαιστείων. Ο επισκέπτης αυτών των νησιών αντιλαμβάνεται την ύπαρξη των ηφαιστείων από το χρώμα των πετρωμάτων και τη μυρωδιά θειαφίου.

Βρείτε στο χάρτη της Ελλάδας σε ποιο νησιωτικό σύμπλεγμα βρίσκονται τα νησιά αυτά.

Περίπου το 1/5 της συνολικής επιφάνειας της Ελλάδας αποτελείται από νησιά. Όπως έχουμε ήδη μάθει, τα ελληνικά νησιά είναι περισσότερα από 2.000 και τα πιο πολλά από αυτά βρίσκονται στο Αιγαίο πέλαγος. Τα δέκα μεγαλύτερα σε έκταση ελληνικά νησιά είναι:

1. Κρήτη	6. Κεφαλονιά
2. Εύβοια	7. Κέρκυρα
3. Λέσβος	8. Σάμος
4. Ρόδος	9. Λήμνος
5. Χίος	10. Νάξος

Βρείτε σε ποιο πέλαγος βρίσκονται τα νησιά αυτά.

Μορφολογία του εδάφους: Το έδαφος των ελληνικών νησιών, κυρίως στο Αιγαίο, είναι γενικά ορεινό. Μικρές πεδιάδες υπάρχουν στα παράλια και οι ακτές τους έχουν πλούσιο και πολύπλοκο διαμελισμό.

Κεφάλαιο 10ο

Τα περισσότερα νησιά του Αιγαίου πελάγους είναι κομμάτια της μεγάλης στεριάς που ονομαζόταν Αιγηίδα και υπήρχε στην περιοχή πριν από 7 εκατομμύρια χρόνια. Η Αιγηίδα ήταν το Αιγαίο πέλαγος, όπως και ολόκληρη η περιοχή στα Βόρεια της Κρήτης, στα νότια του Αίμου, στα δυτικά της Μικράς Ασίας και στα ανατολικά του Ιονίου πελάγους. Με τον καιρό η Αιγηίδα κατακερματίστηκε εξαιτίας ορισμένων δυνάμεων που έδρασαν στο εσωτερικό της Γης, με αποτέλεσμα άλλα τμήματά της να ανυψωθούν και άλλα να βυθιστούν.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Νησιωτικό σύμπλεγμα: ομάδα μικρών και μεγάλων νησιών που βρίσκονται σε μια θαλάσσια περιοχή.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Επειδή εμείς οι Έλληνες ιστορικά είμαστε στενά συνδεδεμένοι με τα νησιά της χώρας μας, ας χωριστούμε σε τρεις ομάδες, για να κάνουμε μια ιστορική προσέγγιση της νησιωτικής Ελλάδας. Η πρώτη ομάδα βρίσκει τα νησιά που είναι συνδεδεμένα με την ελληνική μυθολογία και γράφει μερικούς από τους σχετικούς μύθους. Η δεύτερη ομάδα ασχολείται με το ρόλο που έπαιξαν τα νησιά και οι νησιώτες μας στον αγώνα για την ανεξαρτησία από τον τουρκικό ζυγό. Η τρίτη ομάδα βρίσκει στοιχεία για τη συμμετοχή των νησιών και των κατοίκων τους στην περίοδο της σύγχρονης ιστορίας.

(Η δεύτερη και τρίτη ομάδα, καθοδηγείται από τον δάσκαλο ή τη δασκάλα).

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Αιγαίο: Η κοιτίδα του Ελληνισμού

Το Αιγαίο ενώνει δύο ηπείρους, την Ασία και την Ευρώπη. Ενώνει δύο θάλασσες, τον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο. Επίσης βρίσκεται πολύ κοντά στους πρώτους ανατολικούς πολιτισμούς και στην Αφρική. Λόγω της θέσης του, το Αιγαίο έγινε χώρος συνάντησης του πολιτισμού της Ανατολής και του σύγχρονου πολιτισμού της Δύσης. Έτσι στο χώρο του διαμορφώθηκε ένας πολιτισμός που έχει στοιχεία και από τους δύο.

Ο ελληνικός πολιτισμός αναπτύχθηκε στα παράλια της Μικράς Ασίας και κατόπιν στην ηπειρωτική Ελλάδα. Είναι ένας πολιτισμός που πρώτα δημιούργησε αξίες, όπως αυτή του ανθρωπισμού (ο άνθρωπος ως άτομο), της δημοκρατίας (ο άνθρωπος ως πολίτης), του αθλητισμού (ο άνθρωπος λάτρης της σωματικής ομορφιάς), της επιστήμης (ο άνθρωπος ως ερευνητής) και της φιλοσοφίας (ο άνθρωπος ως στοχαστής).

Οι συγγραφείς